

**Vallclara i la renovació de la
seva església parroquial a inicis
del segle XIX**

Anna Isabel **Serra Masdeu**

Vallclara i la renovació de la seva església parroquial a inicis del segle XIX

Anna Isabel **Serra Masdeu**

annaisabel.serra@urv.cat

Resum: A l'article es detallen les condicions que els administradors del poble de Vallclara (Conca de Barberà) van signar el 1806 per construir la nova església de Sant Joan Baptista. El document té dues parts ben diferenciades; la primera en la qual se li demanen al futur mestre constructor, Francesc Nadal, els detalls més pràctics, les característiques més tècniques de l'edifici i els materials que en formarien part, tal com era habitual en aquelles fermances. A la segona part es reforça la idea de que el mestre no oblidés els ideals de simplicitat ornamental i d'estalvi de materials. L'església, però, presenta característiques pròpies d'una nova època artística, de fet, respon a canvis socials i estètics que evidencien una nova manera de pensar i entendre l'art abans de la Guerra del Francès.

Paraules clau: església de Sant Joan Baptista, Vallclara, arquitectura s. XIX, academicisme, Francesc d'Assís Nadal.

L'empenta constructiva de primeries de segle XIX

Després de l'intens moviment constructiu arquitectònic religiós ocorregut al llarg del segle XVIII i, desenvolupat a nombroses poblacions de l'arxidiòcesi tarragonina, només quedarien alguns petits pobles que, a primeries del s. XIX, per circumstàncies particulars, no havien renovat de manera –total o parcial– d'aquells edificis¹. L'economia, la demografia i les rendes agrícoles dominaven els canvis que es podien fer a les obres comunals de cada nucli ja que d'elles en dependria poder finançar-les². En realitat, foren pocs els pobles que es van animar a partir del 1800 a variar el seu temple de manera total; modificaren la seva església els que no ho pogueren fer una vintena o trentena d'anys abans. Aquestes fàbriques del nou segle toparien amb l'arribada de la guerra del Francès i les seves conseqüències i amb una estètica

barroca obsoleta i que cada cop usava models més classicistes. Foren fàbriques que tindrien una personalitat pròpia perquè ja explicaven un nou context històric, social i artístic canviant i que marcaven una transició artística molt evident, parlaven de la modernitat que encetaria el segle XIX. Tal fou el cas de l'església parroquial de Sant Joan Baptista de Vallclara que es va començar el 1806 (un any enrere ja s'activaven els mecanismes d'inici de l'obra) i s'aniria guarnint poc a poc al llarg d'aquell segle. Però el que succeïa a Vallclara es repetia en altres pobles dels voltants. Per exemple, a Capafonts principiaven la seva església el 1800³, segons indica l'inventari que va registrar el rector l'any 1924 i s'acabava el 1820. En aquest document es diu que el 1805 l'arquebisbe Romualdo Mon (1749-1819)⁴ visitava l'església vella de Capafonts, amb la qual cosa, la nova no estava acabada⁵. Per tant, són dues esglésies de construcció força simultània i que degueren haver de superar problemes semblants. Una mica més tard, el rector de Vallbona de les Monges aconseguia que el poble acceptés d'imposar-se un vintè dels seus fruits per construir una nova fàbrica. Són algunes de les darreres esglésies que feia temps que s'endarreriria la seva construcció. Amb aquestes s'emprèn el camí cap al classicisme i cap a un criteri de funcionalitat que marcaria les construccions de les primeres dècades del segle XIX.

Vallclara al segle XVIII

Segons el Cens de Floridablanca de 1787 el poble tenia un total de 295 habitants amb oficis repartits de la següent manera: 1 rector, 1 acòlit, 28 pagesos, 15 jornalers, 1 artesà i 3 criats⁶. Vallclara, a banda de pertànyer al Corregiment de Lleida, depenia, en molts aspectes del monestir de Poblet. Així, V. Gual precisa alguns dels problemes que va tenir la població amb el monestir i que serveixen per entreveure la procedència dels rendiments de l'economia del poble. Per exemple, Joan Estradé, un veí local, demanava de construir un molí i emprar l'aigua del barranc de Lledàs cosa que no li va semblar massa bé a l'abat de Poblet perquè podria portar, a la llarga, problemes. A més, Poblet veia que la fàbrica del molí no era ni útil ni calia, perquè Vallclara era un lloc «muy corto» i els dos molins que hi havia ja valien per tot el veïnat i n'hi havia altres pels voltants. El monestir era delmer de les terres de Vallclara⁷. La resolució d'aquesta petició duraria encara

uns anys més. El 26 de maig de 1787, Toni Albà, procurador del monestir, va respondre a la sol·licitud del futur moliner que Poblet⁸: «és amo del castel lloc i terme de Vallclara amb jurisdicció civil i criminal, mer i mitx imperi. Que també ho és de les aigües i que per això les ha concedit en emfiteusi per a molins fariners, regs i altres usos»⁹. La riquesa de les terres era fonamental per dedicar-ne una part a pagar les rendes amb els senyors del lloc i amb les que arribarien per bastir el seu temple.

A nivell d'habitants els registres indiquen que el poble va saber equilibrar la seva evolució en aquests anys de dificultats econòmiques. V. Gual destacava que, en demografia, el període entre 1801-1810 Vallclara guanyava 17 habitants tot i que el 1809 van morir 21 persones¹⁰. El mateix autor indica que el període entre 1811 i 1815, anys d'acabament de l'església, al poble no li va afectar la crisi de 1812, fins i tot, la població va créixer en 25 habitants¹¹.

Per altra banda és notori el patrimoni de l'abadia del poble segons alguns registres i que no era de bon tros suficient per mantenir l'església ni el seu llegat. A final del segle XVIII, el 1792, la rectoria de Vallclara tenia 15 trossos de terra i, com 7 d'ells donaven poc rendiment, es demanava de concedir-les a rabassa morta per plantar-les d'arbres, de vinya i sembrar-les. D'aquesta manera el rector rebria la quarta part del fruit produït. Gràcies aquella anotació es coneixen els noms de les terres que es consideraven menys productives i que s'anomenaven¹²: «Farran, los Esclopés, las Planas, la Coma de Maldà, Los Crosos o Font dels Orants, los Fontanals i les Comes». L'any 1794 es concediria de nou l'ús d'aquell sistema de contracte. El reverend Cosme Gallart exposa que s'atorga a Josep Puigdemongolas de la Pobla de Cèrvoles la recaptació de la primícia de la rectoria corresponent als anys 1805 i 1806. El preu de l'arrendament es registrava en 560 lliures¹³.

Nova ubicació per a l'església

L'edifici del segle XIX substituïa una església anterior situada en un altre punt del poble. Pel que sembla l'església vella es trobava entre el cap de la vila i el castell¹⁴ i per la nova es va buscar un emplaçament més cèntric i assequible a nivell d'accés i comoditat. Les Visites Pastorals ajuden a entendre quins eren els problemes principals de l'edifici; la de 1656 no fa esment a si l'església presentava

problemes a la seva fàbrica¹⁵. A la Visita de 1776 es demanava que es reparessin les goteres de la teulada¹⁶. Si bé la necessitat de construir un edifici es va gestant al llarg de dècades. Degut al seu estat constructiu els primers moviments per iniciar la fàbrica en ferm no arribarien fins l'any 1805¹⁷. Alguns autors com N. Sales¹⁸ precisen que l'església es va començar a bastir aquell any i l'abat de Poblet va aportar «setze pins grans i gruixuts», fusta imprescindible per l'obra.

És gràcies a la signatura del quinzè per part dels veïns del poble que es delaten les mancances que presentava l'antiga església. Aquesta es devia situar vora el castell i l'antic cementiri¹⁹

També a la *Enciclopedia del Románico* es dona per probable que l'església local es trobés vora el Castell. El document justifica el mal estat en que es trobava el temple de Vallclara i el per què calia construir-ne un de nou²⁰. L'edifici es localitzava en una pujada, que per les condicions climatològiques encara es feia més difícil arribar-hi i era petita i indecent. El document havia de justificar el per què tot un poble s'endeutaria durant uns anys per millorar la seva església²¹:

«Per quant las grans incomoditats que se pateix en las inclemèncias del temps, la gran indecència de la fàbrica de la iglésia parroquial d'aquest lloch tant en son interior molt mal arreglada, indigna de la habitació del Senyor, com en son exterior, que per estar situada en un puesto elevat se fa escandalosa la pujada esent al mateix temps reduïda respecte de la població claman peraque los religiosos cors de aquestos vehins procurian medis pera fabricar una nova iglésia parroquial ahont a més de evitar los demás defectes, sia honrat ab la decència deu lo Senyor ja que ni la rectoria té rendes ni lo comú emoluments costejar-la, per tant, sens ànimo de contravenir a las ordes superiors de grat per si y per sos sucesors se imponan un quinsè de tots los grans de espiga, de verema y de olivas que colliran y Déu los donarà en todas las terras que poseeixen en lo terme del mateix lloch, pagant los grans en la hera, la verema portant-la a sas costas en lo puesto ahont dins del dit lloch se destinarà y las olivas pagant-las en sas casas peraque arrendat y lliurat al públich subhast se fase y costeeje de son producto la nova iglésia parroquial fabricadora en lo puesto de aquest present lloch señalaran dos experts mestres de cases elegidors per lo Magnífich Ajuntament...».

De fet, queden restes d'un conjunt monumental precisament en un dels carrers més costeruts del poble. Són les restes del castell que

va tenir la localitat i que al llarg dels anys com a pedrera del poble²². En aquell espai el record de la gent del poble deia que hi havia el castell, l'antic cementiri i l'església vella²³.

L'organització administrativa

Els administradors locals van acudir a registrar les capitulacions de la nova fàbrica al notari Pedro Antonio Vasallo de l'Espluga de Francolí. El 25 de juliol de 1806 el rector Bernat Rabascall i els tres pagesos Joan Boqué, Josep Josa i Batlle i Antonio Nadal²⁴ atorgaren, amb el consens de tot el poble, la construcció de la fàbrica del nou temple local al mestre de cases Francesc d'Assís Nadal, de l'Espluga de Francolí, però que llavors vivia a Ivars d'Urgell²⁵. L'empresari havia de construir l'església al lloc denominat «La Casa Gran», fent sobresortir un pam més de la línia de la construcció de les cases. Aquesta condició es va mantenir ja que, efectivament, l'edifici s'avança de la línia que dibuixen les cases del carrer Major. Com a materials s'usarien els fonamentals per garantir la solidesa d'un edifici d'aquestes característiques: bona pedra, teules, maçoneria i totxos. La fàbrica s'havia de fer en cinc anys i, perquè avancés correctament, els administradors li donarien la pedra de l'església vella i la de la Casa Gran ja citada i de la qual la toponímia no en facilita gaires dades. El constructor rebria tota l'arena, guix i obra cuita, de totxos i teules i la fusta per fer l'esquelet de la teulada i 12 antenes per fer bastides. El mestre tindria a la seva disposició la pedra de l'església vella i de la Casa Gran, traslladant-la ell al lloc, sempre que aquesta servís per elaborar sòcols, bases, angles, portals. Si arribessin a sobrar materials (de l'església vella), aquests tornarien a mans dels administradors. La fusta i l'aigua els portaria a peu d'obra el nou contractat encara que pel que diu la fermaça no vol dir es confiés amb la fusta dels dos edificis citats. El mestre pagaria als mestres de cases, fusters i peons.

Sobre la pedra picada el mestre s'hauria de cenyir, tot i que el contracte no ho deia, a la part interior dels sòcols, als dos portals de les sagristies, les escales de pujar al cor i campanar, els esgraons del presbiteri, l'enrajolat tot el presbiteri en 12 pams al mig. A la nau principal i creuer, els sòcols, bases i portals tallantats i la resta amb buixarda sempre ben resolt. També serien de pedra picada la façana, angles laterals, finestres i reixes, i claraboies i l'exterior del campanar fins el seu remat.

El portal major, pilastres i motlures, la capelleta i els seus remats, és a dir, cornisa, timpà, coronació s'havia d'elaborar tallant i la resta amb buixarda. Les parets havien de ser de maçoneria en la part interna i externa.

A continuació el document notarial, que delimita el treball a fer pel mestre presentat a grans blocs, mostra les característiques que havien de tenir els principals materials emprats.

Els administradors demanaren al mestre que executés de maçoneria les parets dels costats i part nord afegint els carreus a les parts que se li havia dit. Els mecenes de l'obra volien que el mestre treballés la part baixa de la fàbrica de manera molt sòlida amb travessers a les parets i als angles per donar-los més solidesa. Nadal hauria d'escollir els carreus millors de l'obra vella per convertir-los en pilastres de l'obra nova, aquest seria el seu nou destí arquitectònic. De totxo, (i segons el capítol sisè) serien els arcs laterals i colaterals i del cor i voltes laterals i colaterals, les del cor i sagristia, cornisa o ràfec de la teulada als costats i darrera de l'edifici i finalment pavimentar a excepció de les parts que hi hauria rajoles. Els arcs tindrien la mida d'un totxo i mig; «esto es uno derecho y otro a lo largo y lo demás gordo en los vivos de las pilastres haciendo que vayan derechos al centro guardando la monteya y circunferencia según arte y regla». Les voltes tindrien dos gruixos de totxo, i les del cor, planes deixant «los carcañoles huecos, haciéndolas conforme están en al planta que las unos son de arista y otras con lunetas guardando que vayan bien sus monteas y puntus según arte». El següent pas era el treball del guix: les voltes, impostes d'arcs, capitells, arquitraus, frisos, cornises i enlluïts de bóvedes, parets, pilastres, sagristies, fent-los ben llisos i remolinats.

La manera de treballar el guix era la següent²⁶: «encrostrados interiores de mortero fino añadiéndole un poco de yeso haciéndoles primero algunos toques que vayan a cordel y regladitas a trechos de arriba abaxo y que vayan perpendiculares a fin de ponerlos llanos los encrostrados con una regla y encima de esto pondrá los enlosidos como se ha dicho Item será de la obligación del impresario encrostar y enlosir a la parte exterior todo lo que será de mampostería y rebocarlas al tosco o a piedra lista haciéndoles el inlosido con leche de cal empleada con pincel».

El document, que està molt ben estructurat, relata que el capítol vuitè es dedicà al disseny de la mitja taronja. Així reclama que el

mestre eliminés l'anell i la mitja taronja i es fes una volta vahída. Al capítol novè es considerava que l'església havia de tenir mig pam més del que no sortia a la planta, a més havia de dibuixar bé la planta de l'edifici i situar-la correctament. També hauria de baixar els fonaments fins a trobar el terra ferm i sòlid ampliar-los mig pam més que no estaven al plànol. Quan tingués els fonaments plens tornaria a mesurar les mides de la planta. Els administradors insistiren amb el tema de les mides exteriors de la planta perquè tot encaixés bé i quedés proporcionat. Hi ha diversos capítols en els quals els administradors insisteixen en el tema de que el mestre segueixi correctament les proporcions corresponents a l'interior i a l'exterior de l'edifici. Per la part externa se li recorda que haurà de seguir l'ordre jònic del tractadista clàssic Vignola. El portal major es dibuixaria a partir de sòcols i bases àtiques, després les pilastres i, a continuació, capitells jònics amb cimaci, volutes, òvals, astràgals, després amb l'arquitrau, fris, columna, que apliqués l'ordre establert i el mateix pel timpà, angles i campanar tot revisant el disseny que es tenia. A l'interior es mantindria el mateix ordre que correspon a la part exterior.

El capítol onzè es convertia en una mena d'ordenança de rigor estètic: «la obligación que deberá tener en la eurtimia, decoro y distribución». A continuació es reforça la idea de la simplicitat que havia de mostrar aquell edifici i que pocs documents amb un contingut semblant són tan precisos de fer-ho evident:

«Primeramente sepa el impresario que los miembros que se han explicado en la simetria los deba col-localar, repartir y cortar gráficos, tiernos y venustos, sin afectación alguna, sin mala manera, con la simplicidad possible y parcos en el ornato. Item en el decoro será su obligación hacerlo decoroso de tal suerte que no haya parte ni miembro en el edificio que no tanga su propio significado y haga su oficio verdadero o parente, desterrando todo lo ocioso e insignificante; y por consiguiente se han desterrado los gravados o relieves del cornisón a excepción de los dentellones siendo la parte que más requiere y por esta razón quitarà o no hará los florones que trae el diseño en los arcos del presbiterio porque si traen aquellos también habrían de traer los demás y así como he dicho parco, y bien entendido y aunque el diseño no trae del todo el decoro deberá obervarlo todo segon las medidas o dimensiones y a la distribución de sus miembros deberá cenise a las reglas de Biñoles como se ha dicho».

L'empresari no podia gastar excessivament en materials i havia d'abolir quelcom que fos superflu i estalviés en tot allò que suposés profusions inútils i que mirés la utilitat, la comoditat, el profit dels materials, i evidentment, l'estalvi econòmic. El capítol tretzè es referia a la teulada i com resoldria l'armadura de la mateixa i que també executaria els llistons o llates a bona proporció que poguessin abastar i abraçar les teules. També hauria de posar les teules al voltant del campanar encaixant-les bé o fent sortir una filada de rajoles al voltant de la cornisa i reforçant-les amb morter i ben ajustades. Llavors encara no havia de fer la part nord de l'edifici perquè la ja citada Casa Gran encara no estava desocupada. Els administradors li recordaven al mestre de cases que podrien fer revisar o jutjar l'obra sempre que ho creguessin necessari, si aquest s'equivocava en quelcom sol·licitat caldria que pagués la visura. Igualment el mestre hauria de construir una trona de pedra i un Sant Joan Baptista per la fornícula de la façana de l'església. El mestre portaria el ferro i la fusta necessàries per treballar la fàbrica i també ajudaria a pujar les campanes.

Nadal acceptava en pública subhasta de fer l'església per set-mil tres centes lliures. Com a testimonis acudiren a signar els reverends Martí Huguet Ramon Serret, beneficiats de l'església de Sant Martí de Maldà²⁷.

Com era habitual el mestre i la seva família tindrien una casa al poble mentre durés la construcció de la fàbrica. Sobre el pagament de l'obra inicialment li donarien al mestre setmanalment els jornals per pagar els mestres de cases, fusters, peons. Pels jornals dels paletes se li pagarien de les tres parts, dues. Els administradors es reservaven una part de la suma total fins que se li haguessin de pagar mil lliures d'ardits, un cop arribessin a aquesta quantitat se li pagaria setmanalment de dues-centes a dues-centes lliures. Si cap a les acaballes de l'obra li fessin falta per tancar l'obra se li entregarien. Era una manera d'incentivar al mestre a empènyer la construcció i a assegurar-se que l'obra avançava correctament. Se li pagaria en or o plata i mai en paper. La calç se li portaria a la bassa. A més pagaria 25 lliures d'ardits al notari per aquella escriptura²⁸.

La façana principal de l'església de Vallclara (Foto: Anna I. Serra).

El mestre de la fàbrica

De Francesc Nadal Roig, probablement originari de l'Espluga de Francolí, es coneixen les amonestacions corresponents al seu enllaç que celebraria amb Raimunda Rubió²⁹, lleidatana, i apareixen als llibres de matrimonis espluguins, tal com era costum a l'època³⁰. A Vallclara hi naixerien dos dels seus fills; un d'ells fou Francesc, Sebastià³¹, Jaume que va néixer el dia 20 de gener de 1810 i s'anotava l'ofici del pare com a «mestre de Iglésias». Aquest fill tindria com a oncle a Magí Nadal, oncle patern i a la seva àvia paterna Teresa Nadal. Quatre anys després, l'11 de març de 1814 batejava a la seva filla Maria, Francisca, Antònia. El mestre se'l presentava amb un qualificatiu propi prou apreciat en aquells moments, era³²: «el mestre de la iglésia». Aquell mateix any acabava l'església local. Aquells professionals depenien de les feines que contractaven i la seva família s'adaptava als llocs on sabia que hi passaria, si tot anava bé, uns quants anys de la seva vida laboral i personal. Segurament la seva família s'ampliaria, o s'havia augmentat abans tot i que caldria resseguir els llocs on va estar el mestre ja que normalment se'ls oferia els habitatges gratuïts.

No se sap si Nadal va anar a formar-se a Barcelona com alguns dels futurs joves mestres de cases d'allí com ara Josep Ferran (1779), Ramon Santacreu (1783), Francesc Trullols (1786) per aprendre aquell ofici³³. Nadal podria estar treballant a Ivars d'Urgell quan se'l va cridar a Vallclara, ja que llavors declarava que vivia allí.

Els darrers canvis

Els habitants de Vallclara van poder fer els serveis religiosos a l'ermita de Sant Antoni mentre durava el procés de construcció de la nova església i segurament va deixar d'usar-se precisament al llarg del segle XIX un cop ja es va tenir enllestida la nova³⁴. La seva inauguració es va celebrar el 1814³⁵ amb balls parlats «entre los quals fou lo de Buda y alguns fochs de coets, moros, rodes, etc». L'interior de l'església s'aniria guarnint lentament tal com ho prova el fet que el 2 de maig de 1815 els regidors de l'ajuntament, a través del seu secretari s'adreçaren al prior de Poblet per demanar-los de construir un altar nou. Se'ls concediria permís per tallar 10 pins però abans necessitarien ser marcats i escollits per algun comissari del monestir

segons la resposta del 21 de maig d'aquell any³⁶. Una de les darreres notícies relacionades amb les misses correspon al 15 d'abril de 1819 quan Juan Aguader demana de fer-ne dues els dies festius ja que així no es deixarien desemparades les cases i que quedessin exposades a alguna desgràcia. Llavors hi havia al poble dues cases de camp i 3 molins de farina a distància de mitja llegua³⁷.

Joan Maria Quijada va resseguir les obres i nous encàrrecs artístics a l'interior de l'edifici a partir del llibre de notes de la parròquia des de 1769³⁸. El document parla de diversos problemes ocorreguts amb l'abadia del poble i d'un plet generat amb un veí, però a més a més, exposa, entre altres, les obres que es farien a la segona meitat del segle XIX per omplir la fàbrica recent beneïda. L'adquisició i embelliment d'obres per l'edifici durarien molts anys.

Portalada de l'església parroquial de Sant Joan Baptista

Classicisme com a premissa estètica

En llegir el contracte hom detecta una clara necessitat de simplificar tot allò referent a la construcció de l'església, per una part, i per una altra, la veu amagada d'algú que coneixia les exigències artístiques divulgades dècades enrere per la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid. Vignola va ser un dels tractadistes més valorat des del Renaixement a l'arxidiòcesi i al s. XIX no es perd el seu predomini. El compromís per la simplicitat que aposta el contracte no l'acostumen a matisar els altres contractes de la manera que ho fa a Vallclara. L'art girava els seus passos cap a una nova expressió. De fet, alguns joves mestres de cases de l'Espluga de Francolí anirien a aprendre l'ofici a Barcelona i, de pas, a explorar-ne noves possibilitats laborals a la ciutat comtal.

La façana de la fàbrica es presenta molt senzilla i classicista tal com hom pot veure a les de Capafonts o la veïna de Vilanova de Prades. L'interior també respon a un model molt semblant de planta llatina amb altars als laterals tot creant un espai compacte i visualment molt obert al visitant, sense obstacles visuals.

Conclusions

Els administradors van demanar diverses vegades al futur mestre que fes canvis que no estaven presents al contracte i que ell hauria de respectar. Era normal que es modifiquessin algunes clàusules a partir de valorar el pressupost final de l'obra i el temps que el poble hauria de pagar-ne la fàbrica. Sorpren la insistència que deixaren escrita els administradors de cara al nou gust estètic que feia temps que s'imposava. A banda del sentit de l'estalvi ornamental i simplicitat estètica també es volia que s'aprofitessin les despulles de l'església vella per incorporar-les a la nova fàbrica. Tot allò vell tornaria a ser útil. Aquests documents fan pensar que si als mestres no se'ls demanava més del que podien fer o l'administració podia ajudar una mica més en respecte al trasllat de materials a peu d'obra.

A nivell estètic no és pas una obra transgressora, ans al contrari, segueix la planta d'altres esglésies properes com la de Vilanova de Prades o la de Capafonts, i de fet, aquells edificis serveixen per emprendre un nou camí a l'hora de construir els edificis. Aquestes

esglésies marquen gairebé un punt i final d'un cicle que la Guerra del Francès va tallar de socarrel. Després vindria una nova manera de pensar l'art i, fins i tot, interpretar-lo. A Vallclara es va prioritzar per tenir una església útil, capaç i sòlida. Quedava lluny l'acompanyament ornamental barroc de les darreres esglésies de la zona de la Conca; ni era necessari ni l'art vigent el defensava. L'interior de l'edifici es va anar engalanant d'obres al llarg del segle XIX, per tant, el temple respon plenament al classicisme ja vigent.

Bibliografia

- DALMAU, Rafael. Els castells catalans. Vol. IV, Barcelona, 1974.
- GRAU PUJOL, Josep Maria. «La capella de Sant Antoni de Pàdua de Vallclara (segles XVII-XIX)» a Programa de Festa Major de Vallclara, 2015.
- GUAL VILÀ, Valentí. Poblet, senyor feudal. La documentació de l'arxiu de Poblet (armari III). Cossetània Edicions, Valls, 2007.
- GUAL VILÀ, Valentí. «La demografia de Vallclara a l'Edat Moderna» *Aplec de Treballs*, (16), (Montblanc), 1998.
- IGLÉSIES, Josep. El cens de Floridablanca. Fundació Vives i Casajuana, Vol. I, Barcelona, 1969.
- PERE ANGLÈS, Ramon. Onomàstica de Vallclara. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2017.
- PÉREZ GONZÁLEZ, José Maria. Enciclopedia del Románico (Tarragona). Fundación Santa Maria la Real del Patrimonio Histórico i Museu Nacional de Catalunya, Palencia, 2015.
- QUIJADA BOSCH, Joan Maria. «El llibre de notes de la parròquia de Vallclara (1769-1923)» a *Aplec de Treballs*, núm. 36, Montblanc, 2018.
- ROCA ARMENGOL, Jordi. Història de l'Espluga de Francolí. La Història de l'Espluga de Francolí i Pagès Editors, Vol. IV, Lleida, 2002.

Notes

- 1.- Vull agrair ben cordialment al Sr. Josep Maria Grau Pujol que em fa facilitar l'existència d'aquest contracte gràcies a la gentilesa del Sr. Josep Maria Vallès Martí de l'Espluga de Francolí.
- 2.- La construcció d'aquest edifici i les seves vicissituds artístiques i històriques es mereixen un estudi més ampli i exhaustiu del que aquí es pot oferir. Per això, l'article se centra en presentar la documentació que va generar el bastiment de l'església parroquial.

- 3.-A la clau de la llinda de la seva façana, però, hi apareix la data de 1793.
- 4.-Aquest arquebisbe va desenvolupar el seu càrrec quan l'art academicista ja havia quallat totalment. R. Mon fou el prelat de la Seu tarragonina entre 1803 i 1819. Caldria revisar les cartes i ordenances que va enviar poble per poble per detectar el grau de projecció de les normatives que ell volia que se seguissin a nivell artístic.
- 5.-AHAT. Inventari de la Parròquia de Santa Maria de Capafonts, 20 de novembre de 1924, fol. 1.
- 6.-IGLÉSIES, 1787, p. 140.
- 7.-GUAL, 2007, vol. III, p. 121.
- 8.-El castell ja apareix referenciat, almenys, el 1220 (PERE, 2017, p. 69).
- 9.-GUAL, 2007, vol. III, p. 122.
- 10.-GUAL, 1998, p. 40.
- 11.-GUAL, 1998, p. 40.
- 12.-AHAT. Documentació vària, Vallclara, s/f.
- 13.-AHAT. Documentació vària. Vallclara, s/f.
- 14.-PERE, 2017, p. 69. El castell estava al nord del Raval de Vilanova i vora la Torreta.
- 15.-AHAT. Visita Pastoral 4 de març de 1656, fol. 175v.
- 16.-AHAT. Visita Pastoral 1776, fol. 271v.
- 17.-AHAT. Al Pontificat Armañà de 1801 es diu que Vallclara pertanyia al Corregiment de Lleida (15 desembre de 1801, fol. 308r.).
- 18.-SALES, 1991, p. 62.
- 19.-També a la *Enciclopedia del Románico* es dona per probable que l'església local es trobés vora el Castell (PÉREZ (director) 2015, p. 339).
- 20.-El document anota els veïns que varen donar suport a aquella iniciativa econòmica. Foren els següents: Francesc Alsamora, Josep Vidal, Pasqual Balcells amb la seva mare llavors vídua Maria Balcells, Antoni Nadal i el seu fill Antoni Nadal Recasens, Josep Anglès amb el seu fill Antoni Anglès, el seu fill Joan Contijoch, Magí Bové, Josep Alsamora, Josep Cervelló, Francisco Estradé, Ramon Sales i Anglès, Joan Lladó, Joan Palau amb Teresa Palau i Josa (la seva mare llavors vídua), Manuel Cervelló, Josep Carré, Pablo Ribé, Ramon Josa, Agustín Guasch, Antonio Gils, Francisco Josa i Batlle, Pedró Lladó amb Josep Lladó (el seu fill), Joan Guasch, Agustí Vellet, Jaume Anglès, Pau Vellet, Joan Estradé i boix, Miquel Estradé amb Teresa Miret Estradé (vídua) i Miquel Miret i Estradé (un dels seus fills i nét), Francesc Aluja amb Antoni Carré i Antònia Carré i Aluja (matrimoni) i els seus gendre i filla, Salvador Vellet, Josep Estradé i Castellà, Pablo Alsamora, Vicente Cabestany, Antonio Josa, Isidre Baldrich amb Isidre Baldrich i Martí, el seu fill, Josep Palau, Joan Capdevila, Antonio Vidal amb Francisco Josa i Teresa Josa i Vidal (matrimoni), els seus gendres i filla, Antonio Guasch, Ramon Sales amb Maria Sales amb Maria Sales i Sedó, vídua, la seva mare, Joan Boqué amb Joan Calderó i Raymunda Calderó i Boqué, marit i muller, els seus gendre i filla, Josep Josa i Batlle,

- Andrez Josa, Rafael Estradé, Josep Bové, Josep Batista Cartaña, Josep Pujol, Antoni Domènech, Jayme Pujol, Isidro Estradé, Josep Batiste Vilalta, Juan Estradé i Antonio Estradé (germans), Isidro Estradé, Josep Josa i Amorós amb Josep Josa i Sivit, el seu fill del terme, Josep Boqué, Francisco Estradé (solter), Francisco Olivart, Mateo Josa i Francisco Anglès també solters, tots pagesos, Dionís Sales, Maria Fleix i Maria Batiste, vídues, veïns tots del terme de Vallclara. (...)».
- 21.-ACCB. MN notari Pedro Antonio Vasallo, reg. 394,
 22.-DALMAU, 1974, vol. III, p. 395. Veure també: PÉREZ (director), 2015, p. 339.
- 23.-Li dec la informació al Sr. Josep Maria Grau, descendent de Vallclara i bon coneixedor de la història del seu poble.
- 24.-El document de fermaça del quinzè indicava que tot el poble acceptava a aquests representants perquè tiessin endavant la recol·lecció i administració d'aquell impost. (ACCB. MN, Pedro Antonio Vasallo, núm. 394, 1805-1806, fol. 143r.)
- 25.-ACCB. MN Notari Pedro Antonio Vasallo, reg. 394, fol. 61v-64v.
- 26.-ACCB. MN Pedro Antonio Vasallo, reg. 394, fol. 62v.
- 27.-ACCB. MN Pedro Antonio Vasallo, reg. 394, fol. 64v.
- 28.-ACCB. MN Pedro Antonio Vasallo, reg. 394, fol. 64r.
- 29.-Aquest professional podria ser Josep Francisco, fill de Joan Francisco Nadal i Teresa Roig nascut el 13 de febrer de 1765, fol. 325r. (AHAT. Llibre de Baptismes, 1730-1779).
- 30.-AHAT. Llibre de Desposoris Espluga de Francolí 1780-1802, fol. 341r.
- 31.-AHAT. Llibre de Baptismes, 20 gener 1810, fol. 95v.
- 32.-AHAT. Llibre Baptismes, 11 març 1814, fol. 105r.
- 33.-ROCA, 2002, p. 77.
- 34.-GRAU, 2015.
- 35.-Segons l'inventari de 1924 l'edifici religiós datava de 1814.
- 36.-AHAT. Vallclara, Varis, núm. 43.
- 37.-AHAT. Vallclara, Varis, núm. 43.
- 38.-QUIJADA, 2018, p. 136.

Rebuda: agost 2019

Valoració: Dr. Jordi Carbonell (URV)

Acceptació: setembre 2019